

УДК 336.71.078.3

Семенча І.Є.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

Руденко В.І.
студентка

*Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ АКТИВІВ БАНКІВ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФОРМУВАННЯ

ANALYSIS OF BANK'S ASSETS AT PRESENT STAGE AND SOURS OF ITS FORMATION

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано сучасний стан активів банківської системи України. Розглянуто структуру активів банків на сучасному етапі та джерела їх формування. Визначено, що досить значну частину в загальному обсязі активів займають кредити та прострочена заборгованість, тому для покращення стану активів існує потреба в постійному аналізі їх якості та в ефективному управлінні ними. Окреслено шляхи досягнення збалансованості джерел формування банківських активів у сучасних умовах.

Ключові слова: банківська система, банківські активи, структура, джерела формування, управління, якість, проблема заборгованість, збалансування.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализировано современное состояние банковской системы Украины. Рассмотрена структура банковских активов на современном этапе и источники их формирования. Определено, что весьма значительную часть в общем объеме активов занимают кредиты и просроченная задолженность, поэтому для улучшения состояния активов существует потребность в постоянном анализе их качества и в эффективном управлении ними. Определены пути достижения сбалансированности источников формирования банковских активов в современных условиях.

Ключевые слова: банковская система, банковские активы, структура, источники формирования, управление, качество, проблемная задолженность, сбалансирование.

ANNOTATION

During the research in article was analysed a modern state of a banking system. We reviewed the structure of banking assets at the present stage and the sources of its formation. It was determined that a very significant part of the total assets takes loans and arrears, therefore, to improve the condition of the we need a constant analysis of their quality and more effectively managing of them. For this, we purpose the ways to achieve a balance in the sources of formation of bank assets at contemporary conditions.

Keywords: banking system, bank assets, structure, source of formation, management, quality, bad debts, balancing.

Постановка проблеми. Протягом останніх років спостерігається тенденція стрімкого зростання активів українських банків, що зумовлює активізацію процесів управління банківськими активами. За умов високої ризиковості ринкового середовища фінансова стійкість банку залежить від раціональних управлінських рішень щодо збалансованості між усіма агрегатами активів. Проте найгострішою проблемою українських банків на сучасному етапі є зростання

проблемних активів, що створило необхідність у більш ефективному управлінні ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показує аналіз, активи банку розглядалися у роботах багатьох зарубіжних економістів, серед яких Н. Бакстер, У. Бреддік, Д. Ван-Хуз та Р. Міллер, Д. Полфреман, П. Роуз та ін. Серед вітчизняних науковців варто назвати О. Васюренка, В. Грушка, О. Дзюблюка, А. Єпіфанова, О. Зарубу, С. Козьменка, О. Любунь, Л. Примостку та ін. Однак недостатню увагу науковці звертають саме на загальний вплив проблемних активів на поточний стан функціонування банківських установ.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, у сучасних дослідженнях мало уваги приділено питанням ефективного управління проблемними активами та збалансуванню структури активів банку. Недостатня кількість теоретичних розробок стосовно конкретних напрямів подолання вищезазначених проблем призводить до того, що банки самостійно розробляють підходи до управління активними операціями, що не завжди є ефективним.

Мета статті полягає в оцінці фактичної структури активів банків України та визначенні джерел їх формування задля подальшого збалансування в бік ефективного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, у діяльності банку важливим моментом є не тільки формування ресурсів, а й ефективне їх розміщення, тому одним з основних напрямів аналізу банківської діяльності є аналіз його активних операцій. Він має сприяти підвищенню ефективності управління активами банку [1].

Детальніше розглянемо динаміку основних показників структури активів банківської системи України за 2013–2015 рр.:

Як бачимо, у сучасних умовах функціонування банківської системи України суттєвими залишаються обсяги проблемних активів, передусім неякісних кредитів, що негативно впли-

ває на ліквідність і фінансову стійкість банків. Це зумовлює потребу в систематичному моніторингу якості активів як окремих банків, так і системи загалом, оскільки незадовільна їх якість та невміння управляти ними, як засвідчив досвід минулих років, може призвести до фінансової нестабільності, розвитку кризових явищ та неліквідності фінансового ринку.

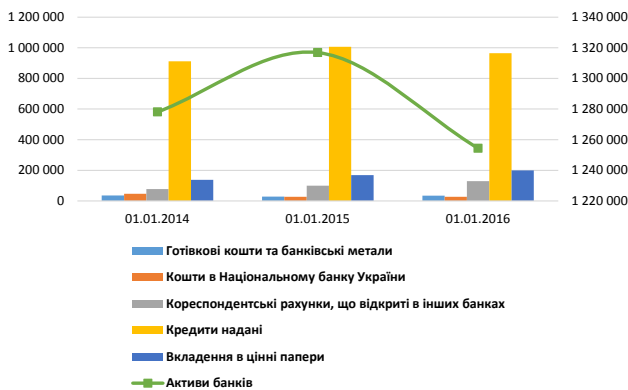

Рис. 1. Динаміка основних показників структури активів банківської системи України за 2013–2015 рр. [2]

З огляду на це, у сучасних умовах особливої актуальності набуває проблема оцінювання якості банківських активів як необхідна передумова визначення ступеня надійності та ефективності діяльності банку, що базується на попередньо здійсненому аналізі, спрямованому на формування системи заходів щодо попередження та виходу з кризових ситуацій і забезпечення стабільності роботи.

Наявність розбалансованої структури активів на сьогодні є однією з найактуальніших проблем комерційних банків України. Неякісне управління активними операціями та розбалансованість їх структури частіше за все призводять до від'ємного фінансового результату або незначного прибутку, що свідчить про його сумнівну фінансову надійність та конкурентоспроможність.

Основними напрямками аналізу активних операцій банку доцільно вважати аналіз структури активних операцій та джерел їх формування.

Аналізуючи структуру активів, доцільно враховувати [4]:

- частку працюючих активів у балансі банку, яка має бути не менша за 45–50%. Надмірна завантаженість балансу непрацюючими активами та майном призводить до зниження віддачі активів та втраті ліквідності;

- співвідношення основних видів працюючих активів (кредитів та цінних паперів). Уважається, що частка кредитів у портфелі активів банку не повинна перевищувати 60–65% валюти балансу, а частка цінних паперів має становити 20–25%;

- структуру кредитного портфеля. Аналіз має виявити частку міжбанківських кредитів, які особливо підлягають системним ризикам, частку забезпечених та незабезпечених креди-

тів, показати регіональну та галузеву структуру вкладень, а також обсяги довготермінових та короткотермінових позичкових операцій.

На сьогодні, аналізуючи структуру активів банку, спостерігається зростання кредитів та простроченої заборгованості (рис. 1). Світова фінансова криза негативним чином вплинула на якість кредитних портфелів, яка значно знизилася в результаті масового неповернення кредитів як суб'єктами господарювання, так і фізичними особами. Така ситуація чинить значний дестабілізуючий вплив на функціонування банківської системи зокрема та економіки України в цілому [2].

Варто зазначити, що такі тенденції мають несприятливий вплив на результати фінансової діяльності банків, породжують певні труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнюють діяльність з організації та управління банку, провокують недовіру з боку населення до банківської системи та стримують відновлення кредитування реального сектору економіки України. За таких умов виникає потреба в аналізі сучасної фінансової стійкості банківської системи України, одним із факторів якої є наявність проблемної заборгованості:

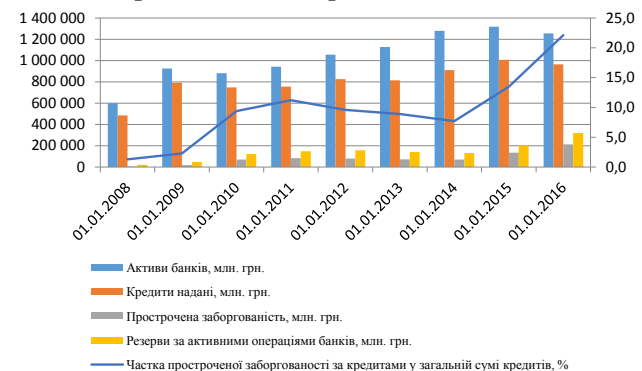

Рис. 2. Динаміка обсягів основних показників діяльності банків України за 2008-2016 рр. [2]

Оскільки кредитні операції становлять основну частину активів банківської системи (рис. 2), то існує можливість виникнення кредитного ризику, який суттєво може вплинути на подальшу діяльність банківських установ.

Необхідно також зазначити той факт, що стрімке збільшення частки проблемної заборгованості в кредитному портфелі банку, згідно з банківським законодавством України, зумовлює значні відрахування в резерви на покриття втрат за кредитними операціями. Високі показники резервів під активні операції свідчать про низьку якість активів банку та зменшують розмір потенційного прибутку [8].

Здійснювати активні операції банки можуть лише за наявності відповідних ресурсів, які формуються в процесі діяльності банків.

Джерелами формування банківських ресурсів є акумуляція грошових коштів від юридичних та фізичних осіб, а також створення власного капіталу. Таким чином, банківські

ресурси формуються внаслідок проведення пасивних операцій.

Розглянемо основні показники структури пасивів банківської системи України (рис. 3):

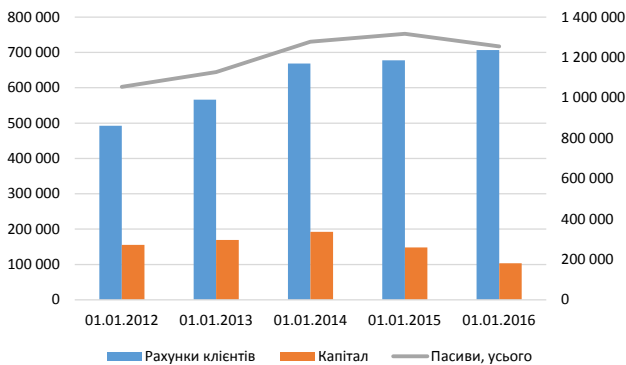

Рис. 3. Динаміка основних джерел формування активних операцій за 2011–2015 рр. [2]

Як бачимо з рис. 3, упродовж усього досліджуваного періоду основними джерелами формування активів є власний капітал банківських установ, а серед залучених коштів – рахунки клієнтів. Рахунки фізичних і юридичних осіб становлять половину загального обсягу пасивів, а отже, є основним і найголовнішим джерелом формування активів.

Для більш детальної ілюстрації сучасного стану з активами у вітчизняних банках розглянемо їх структуру на прикладі одного із системних банків країни – ПАТ «Державний Ощадний банк України». Станом на початок 2016 р. структура його активів була такою:

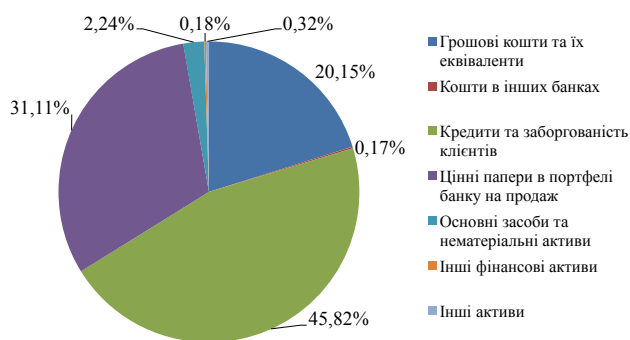

Рис. 4. Структура активів ПАТ «Державний ощадний банк» станом на 01.01.2016 р. [7]

Як бачимо, у структурі активів державного банку переважають кредити та заборгованість клієнтів, що може призвести до негативних наслідків і втрати стабільності банку. Також серед причин, що призвели до такої ситуації, – нестабільна політична та економічна ситуація в країні, низька платоспроможність вітчизняних позичальників, нерегульованість законодавства.

Розглянемо джерела формування активів, що формують їх структуру, на прикладі ПАТ «Державний ощадний банк України» (рис. 5).

Як бачимо, основним джерелом формування активів протягом 2011–2013 рр. є кошти банків, а протягом 2014–2015 рр. – рахунки клієнтів.

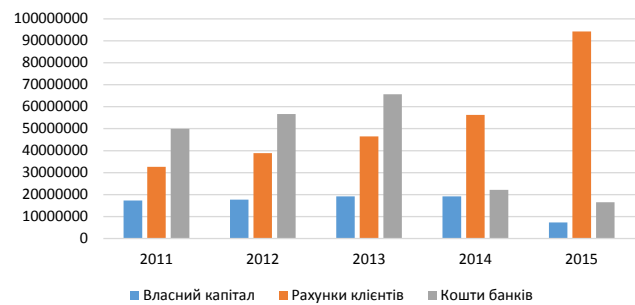

Рис. 5. Джерела формування структури активів ПАТ «Державний ощадний банк України» [7]

Величина власного капіталу банку порівняно із залученими джерелами є критично низькою, тому існує необхідність у збалансуванні джерел формування.

Для забезпечення збалансованості структури джерел фінансування, з одного боку, їх доцільно формувати залежно від кон'юнктури ринку, об'єктів кредитування, прибутковості активів та їхньої оборотності, з іншого – це активізація структури активів, яка пов'язана з якісним удосконаленням уже існуючих видів та пошуком можливих варіантів модифікації банківських продуктів і послуг не тільки для задоволення потреб наявних клієнтів, але й для освоєння нових сегментів ринку банківського обслуговування.

Правильне співвідношення між власними, позиковими і залученими джерелами утворення оборотних коштів відіграє важливу роль у зміцненні фінансового стану банку.

Задля поліпшення якості управління активами банку розглянемо чутливі до зміни відсоткової ставки активи та пасиви (рис. 6), адже співвідношення саме цих складників визначає рівень збалансованості структури активів та пасивів та те, чи буде діяльність банку прибутковою.

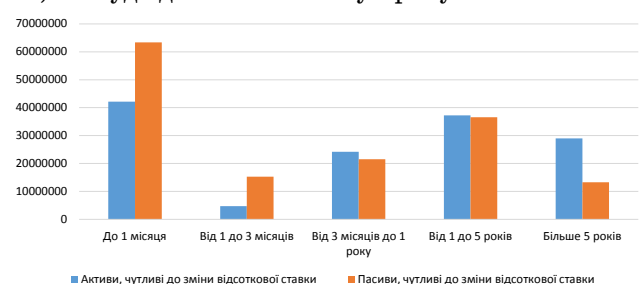

Рис. 6. Активи та пасиви, чутливі до зміни відсоткової ставки банку, 2015 р. [7]

Отже, спостерігаємо значну розбалансованість активів та пасивів:

- із терміном погашення до трьох місяців: пасиви перевищують активи, чутливі до зміни відсоткової ставки, тому зі зростанням відсоткової ставки маржа банку буде, навпаки, зменшуватись, що є негативною тенденцією для банку;

- більше п'яти років: активи перевищують пасиви, тому із підвищенням відсоткової ставки маржа банку також буде збільшуватись.

Таким чином, із проведеного аналізу виявлено, що в структурі активів банку переважають кредити та прострочена заборгованість, які негативно впливають на його фінансову стійкість. Основним джерелом формування активних операцій на сучасному етапі є рахунки клієнтів. Під час аналізу активів та пасивів, чутливих до зміни відсоткової ставки, виявлено значний розрив, завдяки якому банк може отримати або значний прибуток, або збиток, що залежить від зміни відсоткової ставки. Отже, бачимо необхідність у визначенні напрямів та форм збалансування структури активів та пасивів для забезпечення більш ефективного діяльності банку.

Враховуючи сучасний стан структури активів банківської системи України, пропонуємо такі напрями та відповідні їм форми збалансування:

Рис. 7. Напрями та форми збалансування структури активів у банківській системі України

Заходи збалансування та управління активами і пасивами комерційного банку слід застосовувати комплексно, оскільки, доповнюючи один одного, вони створюють оптимальні умови для ефективного збалансування різних видів залучених ресурсів і вкладень, отже, сприяють підтриманню високого рівня фінансової стійкості банківської установи.

Висновки. Таким чином, результати проведеного дослідження сучасного стану активів та розвитку банківської системи України свідчать про наявність у банків певних проблем, найкритичнішою з яких є висока концентрація наданих кредитів порівняно із загальним обсягом активів, що вкрай негативно впливає на фінансову стійкість банку.

Розглянувши джерела формування активів банку, виявлено, що рахунки клієнтів становлять найбільшу частину залучених коштів, які й є основним джерелом формування активів банківської системи України. Не менш важливим джерелом формування є власний капітал банківських установ.

На прикладі одного з найбільших системних банків України визначено, що такі тенденції є загальними та притаманні стану активів у банківській системі України. На цій основі запропоновано напрями та форми збалансування структури активів для більш ефективного їх управління.

Визначено, що збалансоване зростання обсягів активів, поліпшення їх якості є необхідною передумовою стабільного функціонування і розвитку комерційних банків, їх позитивного впливу на розвиток економіки України.

Отже, можна сказати, що банківська система України на сучасному етапі свого розвитку переживає досить складний і нестабільний період.

Напрямами подальшого дослідження бачимо розробку конкретних планів з управління активами в банківській системі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сирота В. Вирішення проблем якості активів банку як основне завдання антикризового менеджменту банківської установи / В. Сирота, О. Терещенко // Зб. наук. пр. ДЕДУТ. Сер. «Економіка і управління». – 2012. – Вип. 19. – С. 341–346.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Сайт економічних новин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net>.
4. Ткачова Н.О. Активи комерційних банків України та аналітичні аспекти їх розвитку / Н.О. Ткачова // Проблеми формування і розвитку фінансово-кредитної системи України. – Х.: Штрих, 2002. – С. 63–68.
5. Юрін Є. Сутність, структура та динаміка портфеля активів українських банків / Є. Юрін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/k-e-n-yurin-e-gsutnist-struktura-ta-dinamika-portfelya-aktiviv-ukrayinskih-bankiv/>.
6. Дробницька О.Р. Проблемні кредити банків: сучасний стан та можливості управління ними через процес сек'юритизації активів / О.Р. Дробницька // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 267–271.
7. Офіційний сайт ПАТ «Державний ощадний банк України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oschadbank.ua/ua/>.
8. Єріс Л.М. Комплексний аналіз якості активів банку / Л.М. Єріс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dSPACE.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/1352/1/BANK%20ASSETS.pdf>.
9. Лютий І.О. Банківський маркетинг в моделі оптимізації структури пасивів і активів комерційного банку / І.О. Лютий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/206-112-bankvskiy-marketing-v-modeli-optimizatsi-strukturi-pasiviv-aktiviv-komertsynogo-banku.html>.
10. Раєвський К. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку / К. Раєвський, Т. Раєвська // Вісник НБУ. – 1999. – № 3. – С. 31–41.